

بررسی رابطه وضعیت پوشش گیاهی و میزان شیوع بیماری پوستی سالک جلدی با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی مطالعه موردی سطح دشت یزد-اردکان

غلامعلی مظفری: استادیار اقلیم‌شناسی، دانشگاه یزد، یزد، ایران*
فاطمه بخشی‌زاده کلوچه: دانشجوی کارشناسی ارشد اقلیم‌شناسی، دانشگاه یزد، یزد، ایران
محمد غیبی: دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

لیشمانیوز بیماری انگلی است که به وسیله نیش پشه خاکی ماده به انسان انتقال می‌یابد و دو نوع اصلی آن لیشمانیای جلدی و احشائی است. شیوع این بیماری در برخی از استان‌های ایران نظیر اصفهان، فارس، خراسان، خوزستان، کرمان و یزد بسیار چشمگیر است. استان یزد با میزان بروز ۱۷۰ نفر در صد هزار نفر جمعیت در سال ۱۹۹۸ در مقام نخست آلودگی سالک جلدی در سطح کشور قرار دارد همچنین شیوع و انتشار این بیماری تحت تاثیر مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به ویژه شرایط محیطی و اکولوژیکی است. در تحقیق حاضر رابطه بین پوشش گیاهی با میزان شیوع و گسترش این بیماری در سطح دشت یزد-اردکان به عنوان یکی از نقاط آلوده کشور با استفاده از تکنیک‌های سنجش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. از تصاویر ماهواره‌ای سنجنده لندست ETM+ و تصاویر ارتفاعی رادار برای استخراج پوشش گیاهی از طریق مدل شاخص پوشش گیاهی (NDVI) استفاده به عمل آمد و اطلاعات مربوط به میزان شیوع این بیماری در سطح مناطق آلوده نیز از مراکز بهداشتی و درمانی جمع‌آوری گردید. مقایسه پراکنش فضائی موارد بیماری با وضعیت پوشش گیاهی نشان می‌دهد که بیشترین میزان شیوع بیماری سالک جلدی در مناطقی با پائین‌ترین میزان پوشش گیاهی متمرکز گردیده است. همچنین نتایج حاصل از بررسی عناصر اقلیمی موثر در شیوع بیماری سالک جلدی با استفاده از روش LSD فیشر نیز نشان دهنده این واقعیت است.

واژه‌های کلیدی: سالک، لیشمانیوز، پوشش گیاهی، سیستم اطلاعات جغرافیایی، سنجش از دور، یزد، اردکان

مقدمه

خاکی آلوده به انگل است که با نیش زدن به بدن انسان، شخص را مبتلا می‌سازد. حداقل ۲۰ گونه مختلف از انگل‌های جنس لیشمانیا می‌توانند توسط پشه خاکی منتقل شوند (هوشور، ۱۳۶۵، ص ۲۱۶). تا به حال دو نوع سالک جلدی شناخته شده، در نوع شهری که به سالک خشک معروف است، مخزن آن سگ و انسان بوده و معمولاً حدود یک سال به طول می‌انجامد و

لیشمانیوز بیماری انگلی است، این بیماری به شکل‌های مختلف از جمله پوستی (سالک)، مخاطی-جلدی، جلدی منتشره و احشایی (کالآزار) ظاهر می‌شود. لیشمانیوز پوستی بیماری مزمنی است که به صورت زخم بدون درد در بعضی از قسمت‌های بدن به خصوص روی صورت ظاهر می‌شود. ناقل بیماری، پشه

فرهنگی تحت تاثیر عوامل اکولوژیکی است. در بین عوامل محیطی انواع پوشش گیاهی و فاکتورهای اقلیمی نقش اساسی در فرایند رشد پشه خاکی به عنوان ناقل بیماری و متعاقب آن بروز بیماری پوستی سالک دارد. شرایط آب و هوایی و پوشش گیاهی منطقه مورد مطالعه برای رشد جوندگان و تکثیر پشه‌هایی که می‌توانند این بیماری را منتقل کنند بسیار مناسب است.

شیوع و توسعه بسیاری از بیماری‌ها وابستگی زیادی با عوامل شرایط طبیعی دارند. مسلماً بدون شناخت و توجه به شرایط محیط طبیعی نمی‌توان برای محافظت از انسان در مقابل بیماری‌ها و همچنین مبارزه با بیماری برنامه‌ریزی نمود. بنابراین برای مبارزه با این نوع بیماری‌ها مطالعه و شناخت هر چه بیشتر محیط، ضرورت اساسی دارد و هر چقدر از محیط زندگی و شرایط انتشار بیماری اطلاعات دقیق و کافی وجود داشته باشد بهتر می‌توان برای مبارزه و ریشه‌کنی با آن اقدام نمود.

در سال‌های اخیر با پیشرفت روز افزون علوم و فن‌آوری، مطالعه نوین بیماری‌ها و علل ایجاد و نحوه شیوع آنها فصلی جدید در علوم پزشکی و اپیدمیولوژی به کمک تکنیک‌های سنجش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی ایجاد شده است (انیسی، ۱۳۸۰، ص ۱۸). در این راستا استفاده از تصاویر ماهواره‌ای داده‌های سنجنده لندست برای شناسایی تراکم پوشش گیاهی و نقش آن در شیوع و گسترش بیماری سالک مورد بررسی قرار گرفته است. تحقیقات انجام شده در زمینه این بیماری در سطح جهانی، ملی و منطقه‌ای به طور عمده بر روی جنبه‌های

ضمن ایجاد لکه‌ای گود که جای زخم است خود به خود بهبود می‌یابد. در نوع روستایی که به آن سالک مرطوب می‌گویند موش مخزن این بیماری است و زخم آن معمولاً بین چند هفته تا ۶ ماه و حداکثر ۱۸ ماه باقی می‌ماند، اگر چه این بیماری در تمام طول سال شایع است ولی ابراز شکایت و ناراحتی از آن در فصل پاییز به حداکثر می‌رسد (دهقانی تفتی و احرامپوش، ۱۳۸۰، ص ۲۰).

سالانه حدود ۱/۵ تا ۲ میلیون مورد لیشمانیوز پوستی و ۵۰۰ هزار مورد لیشمانیوز احشایی در سطح جهان رخ می‌دهد. این بیماری بعد از مالاریا به عنوان دومین مشکل بهداشتی در دنیا محسوب می‌گردد. کانون‌های شناخته شده جهانی که دارای بیماری سالک هستند تقریباً همگی بین دو عرض جغرافیایی ۲۸ تا ۴۲ درجه عرض شمالی قرار دارند (W.H.O, 2010, P793). بر اساس گزارش سازمان بهداشت جهانی، لیشمانیوز در ۸۸ کشور جهان نظیر کشور های آفریقایی، آسیایی، اروپایی، آمریکای شمالی و جنوبی به صورت آندمیک وجود دارد (Report W.H.O, 1984, 701). در حال حاضر حدود ۱۲ میلیون نفر از مردم دنیا به این انگل آلوده هستند و ۳۵۰ میلیون نفر در معرض خطر آلودگی قرار دارند، بیشتر موارد لیشمانیوز جلدی در افغانستان، عربستان سعودی، سوریه، ایران، آمریکای شمالی و جنوبی دیده می‌شوند، ۹۰ درصد موارد لیشمانیوز نیز در خاور میانه مشاهده گردیده است (دهقانی تفتی و احرامپوش، ۱۳۸۰، ص ۲).

شیوع و انتشار غالب بیماری‌ها از جمله سالک علاوه بر مسائل اقتصادی، اجتماعی و

پوشیده شده اند دارای تعداد بیشتری پشه خاکی است، این مکان ها به عنوان مناطق پر خطر آلوده تماس انسانی به شمار می رود. در بررسی اطلاعات کاربری اراضی و پوشش زمین به این نتیجه رسیده اند که برکه ها، جویبارها، کانال های آبیاری و رودخانه ها در حفظ رطوبت سطوح خاک و زیر خاک با میانگین ۸۰-۶۵ درصد، برای تغذیه و انتشار پشه های خاکی نا بالغ و بالغ بسیار موثر هستند و با هم رابطه مستقیم دارند (Subhakar, et. al, 2006, PP 115-122). در کلمبیا تمام موارد لیشمانیای احشایی در مناطق بایر و نیمه بایر در محل اقامت چوپانان گزارش شده است (Raymond et. al, 2004, PP 145-155).

بیماری سالک از زمان قدیم در ایران شناخته شده و در کتب قدیمی ایران به خصوص در کتاب قانون ابوعلی سینا از آن بحث شده است. در سال های اخیر با توجه به شرایط زندگی حاشیه نشینی در اطراف شهرها و همچنین با افزایش موارد و توسعه پراکندگی جغرافیایی، کانون های جدید این بیماری گسترش یافته است. دهقانی تفتی (۱۳۸۵) علت گسترش بیماری پوستی سالک در سطح استان یزد را افزایش موش های صحرائی ذکر می کند و در این زمینه گسترش فعالیت های کشاورزی و کاشت گیاهان خشکی پسند برای مبارزه با بیابان زدائی را باعث افزایش تعداد موش های صحرائی می داند که به گسترش این بیماری منجر گردیده است.

در منطقه مورد مطالعه کانون های شناخته شده بیماری با اقلیم های نیمه خشک و گرم منطبق است و در هیچ یک از کانون های بیماری

پزشکی مساله متمرکز گردیده و کمتر به جنبه های محیطی آن توجه شده است.

کلیکن برگ و همکارانش (۲۰۰۴) سعی نموده اند از سامانه های اطلاعات جغرافیایی و سنجش از دور به عنوان ابزاری برای پیش بینی همه گیر و برنامه ریزی فعالیت های کنترل بیماری مالاریا در سریلانکا استفاده کنند، در انجام این کار از شاخص های میانگین بارش، پوشش گیاهی، مخزن های آب متروکه و فعالیت های کشاورزی استفاده کردند. در کشور برزیل، پراکندگی جغرافیایی سالک حیوانی در نواحی مرکزی ایالات باهیا مورد بررسی قرار گرفته و انواع پوشش گیاهی و فاکتورهای اقلیمی به عنوان موانع طبیعی برای گسترش کالا آزار مورد استناد قرار گرفته اند. آنالیزهای همبستگی تراکم پشه های خاکی و پوشش گیاهی، ارتباط معنی دار را نشان داد و نشان دهنده این مطلب است که بیشتر ناقلین در مناطقی با پوشش گیاهی کم یافت شده اند و با افزایش پوشش گیاهی تعداد پشه های خاکی روبه کاهش بوده است (Bavia et al, 2005, PP 165-169).

در ایالت بیهار در کشور هند، مطالعه بر روی مناطق مستعد پر خطر کالا آزار در بخش هایی از این ایالت با استفاده از فن سنجش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی منجر به دستیابی سریع به کاربری اراضی- پوشش زمین و ارتباط آنها با شیوع کالا آزار که منتهی به کشیدن نقشه های مناطق مستعد خطر است گردید. آنالیزهای آماری متغیرهای محیطی با استفاده از فن سنجش از دور نشان داد روستاهای محلی که به نسبت بیشتری با مرداب ها و گیاهان خوراکی، مزرعه های نیشکر و موز

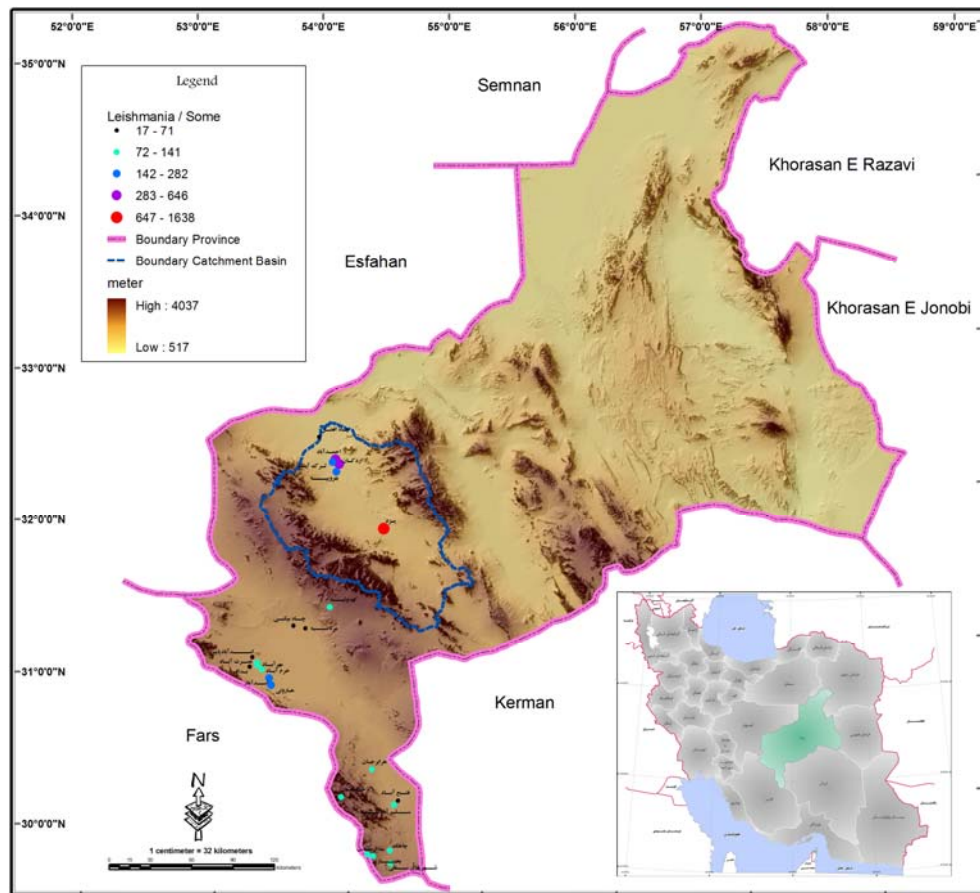
دشت یزد- اردکان، حدود ۷۵۸۸۰۶ نفر است (مرکز آمار ایران ۱۳۸۵). این دشت از جمله دشت‌های است که از شرایط آب و هوایی بسیار گرم و خشک برخوردار است. وضعیت نامساعد عوامل طبیعی نظیر آب، خاک و نیز شرایط نامطلوب آب و هوایی در سطح دشت یزد - اردکان به گونه‌ای است که به جز دشت‌های مرتفع که در داخل مناطق کوهستانی و ارتفاعات قرار دارند سایر مناطق از نظر وضعیت پوشش گیاهی در شرایط مساعدی قرار ندارند، تنها در ارتفاعات شیرکوه به علت دریافت نزولات نسبتاً مناسب از شرایط مطلوب تری برخوردار هستند. پوشش گیاهی استان یزد شامل جامعه‌های گیاهی تاغ، اسکمبیل، قیچ، بادام، بنه و ارس است. از نظر کیفیت مراتع دامنه‌های شیرکوه از شرایط مناسب تری نسبت به قسمت‌های کفه برخوردار است. شکل (۱) موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه را نشان می‌دهد (وزارت کشور، ۱۳۸۶).

داده‌ها و اطلاعات بروز بیماری سالک: داده‌های مربوط به میزان شیوع این بیماری در سطح مناطق آلوده طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ به صورت ماهانه به تفکیک هر یک از سال‌ها از مراکز بهداشتی و درمانی استان تهیه گردید (دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، ۱۳۸۹). در بخشی از این تحقیق وضعیت توزیع ماهانه، فصلی و تغییرات سالانه شیوع این بیماری مورد ارزیابی قرار گرفته است.

در منطقه میزان میانگین بارش سالانه از ۷۱ میلیمتر تجاوز نمی‌کند و در پاره‌ای مناطق از ۳۶ میلیمتر هم کمتر است. میانگین حرارت سالانه در طول دوره مطالعاتی در مناطق مذکور ۱۹/۴۵ درجه سانتی‌گراد و حداکثر درجه حرارت در ماه‌های تیر و مرداد با میانگین حدود ۴۱ درجه است. کانون‌های آلوده به بیماری پوستی سالک عموماً در دشت قرار گرفته و گروهی مجاور کویر واقعند. در فواصل نقاط آلوده، هر نقطه که کوهستانی است کمتر مورد تهاجم بیماری قرار گرفته‌اند و تعداد بسیاری از روستاها که به وسیله کوه‌ها از روستاهای آلوده جدا شده‌اند فاقد بیماری هستند (حاجی شعبانی، ۱۳۷۱، ص ۱۲). هدف از انجام این پژوهش بررسی رابطه بین میزان تراکم پوشش گیاهی و میزان شیوع بیماری پوستی سالک با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای و سیستم اطلاعات جغرافیایی در سطح دشت یزد - اردکان می‌باشد.

مواد و روش‌ها

مشخصات منطقه مورد مطالعه: دشت یزد- اردکان واقع در یکی از دشت‌های مسدود و یا چاله‌های داخلی فلات مرکزی ایران در استان یزد واقع شده است که مختصات جغرافیایی آن " ۳۱ ۱۳' تا " ۳۲ ۳۶' ۹" عرض شمالی و " ۲۸ ۵۳' ۲۴" تا " ۵۵° ۰۰' ۵۰" طول شرقی و وسعت آن ۱۲۴۷۳ کیلومتر مربع می‌باشد. طبق آمار سرشماری سال ۱۳۸۵ جمعیت ساکن در سطح



شکل ۱- موقعیت جغرافیایی دشت یزد- اردکان

استخراج پوشش گیاهی از طریق مدل شاخص پوشش گیاهی (NDVI)^۱ استفاده گردید. این اطلاعات در هفت باند طیفی در یک پایگاه اطلاعات مکانی منسجم به صورت داده های پایه ای سازماندهی شده و برای واضح سازی تصاویر، باندهای مورد نیاز با باند پانکروماتیک^۲ انطباق داده شد و اندازه پیکسل ها تقریباً به ۱۵*۱۵ متر رسید.

در این تحقیق مرز مورد مطالعه که منطبق با مرز حوضه آبخیز می باشد و با استفاده از بسته ArcHydro و داده های ماهواره ای مدل ارتفاعی رقومی (DEM)^۳ در نرم افزار ArcGIS استخراج

تصاویر ماهواره ای: به منظور بررسی رابطه پوشش گیاهی با شیوع بیماری پوستی سالک، کسب اطلاعات درباره وضعیت پوشش گیاهی از قبیل میزان و پراکنش آنها از اهمیت زیادی برخوردار است. این امر مستلزم داشتن اطلاعات به هنگام و مناسب می باشد. در چند دهه اخیر تصاویر ماهواره ای برای کسب اطلاعات از عرصه های منابع طبیعی مورد توجه کارشناسان و پژوهشگران قرار گرفته است. در این ارتباط پس از انجام عملیات آماری بر روی داده های مربوط به میزان شیوع این بیماری در سطح مناطق آلوده، از تصاویر ماهواره ای سنجنده لندست ETM+، در فصل پوشش سال ۲۰۰۲ میلادی (شکل ۲) و تصاویر ارتفاعی رادار برای

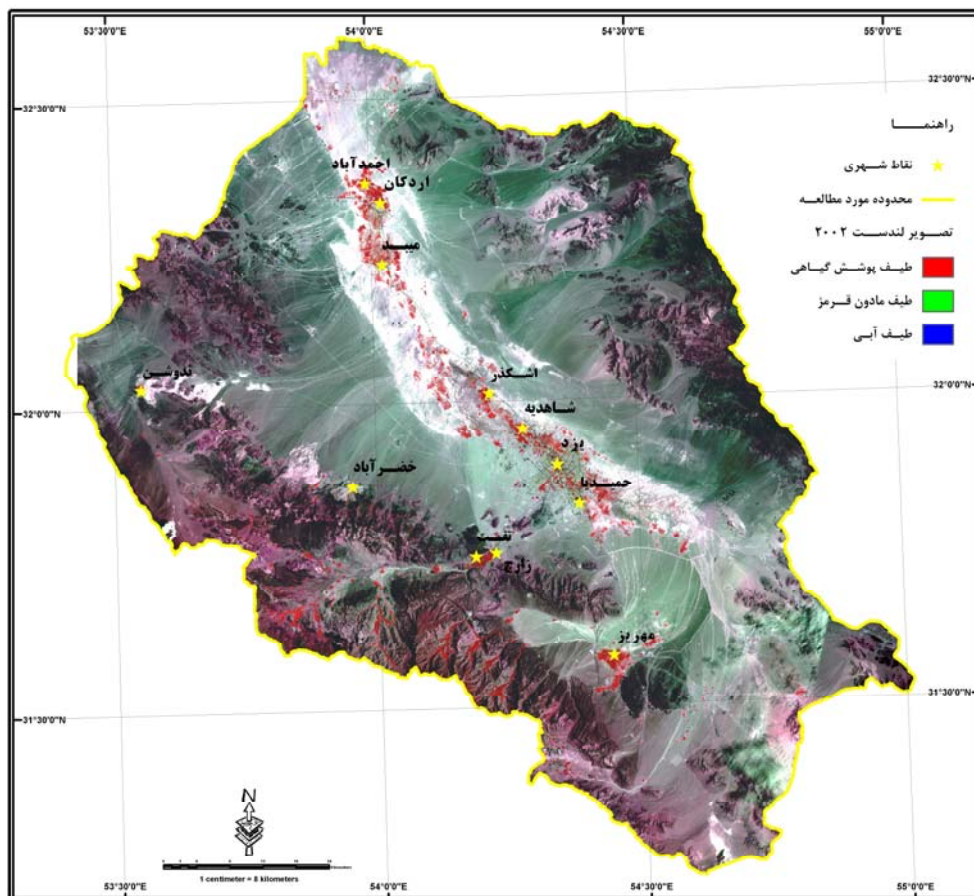
^۱ -Normalized Difference Vegetation Index

^۲ -Panchromatic

^۳ -Digital Elevation Model

نرم افزاری ArcHydro نسخه ۹/۲ استفاده به عمل آمد. فلوجارت مراحل انجام تحقیق در شکل (۳) نشان داده شده است.

گردیده است. برای پردازش تصویر و تجزیه و تحلیل‌های اطلاعات از نرم افزارهای Erdas نسخه ۹/۱ و ArcGIS نسخه ۹/۲ به همراه بسته

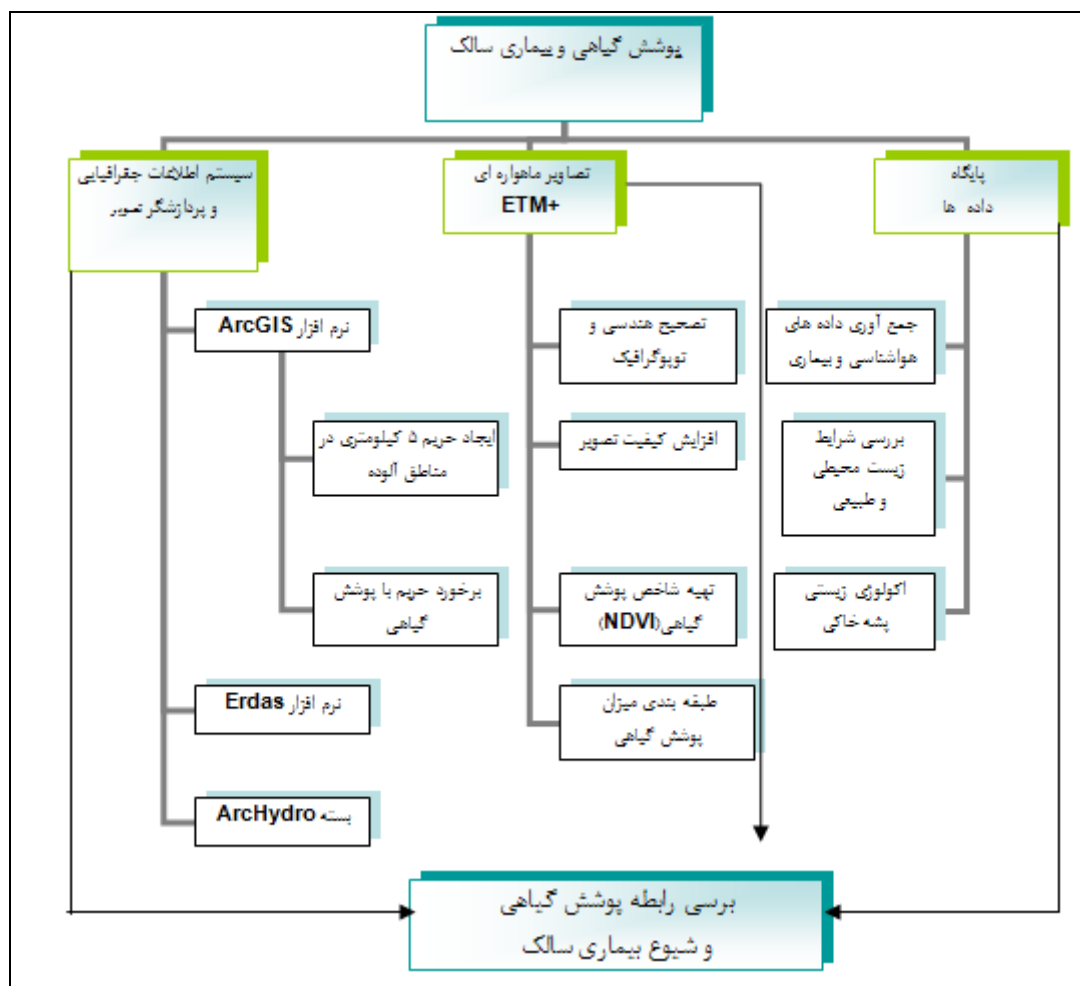


شکل ۲- تصاویر ماهواره‌ای سنجنده لندست +ETM، در فصل پوشش، سال ۲۰۰۲ میلادی

نمایش در آوردن ویژگی‌های محیط طبیعی و بررسی بیماری‌ها از جمله مطالعه بیماری سالک برخوردار هستند از این رو برنامه‌های کنترل بیماری بر اساس روش‌های فوق صورت می‌گیرد و استفاده از این ابزار هم ارزان و هم تفسیر آنها ساده است.

نتایج و بحث

در طی دهه‌های اخیر مطالعات متعدد، فایده آنالیزهای سنجنش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی را برای شناسایی عوامل تعیین کننده اکولوژیکی، پراکنندگی‌های بیماری انگلی و تولید نقشه‌های پیش بینی کننده را نشان می‌دهد. از آنجائی که این ابزار از توانایی بالایی در به



شکل ۲- فرایند مراحل تحقیق

اردکان (چاه افضل، حسین آباد، احمدآباد، ترک آباد و حاشیه شهر اردکان) میبد (بفروئیه) که بیماری در این نواحی از نوع لیشمانیوز روستائی بوده و جوندگان خانواده ژربیلیده موجود در مناطق کشاورزی و کویرزدایی شده از مخازن بروز بیماری هستند و شهر یزد نیز لیشمانیای آن از نوع شهری است (دهقانی تفتی و احرامپوش، ۱۳۸۰).

پوشش گیاهی استان یزد شامل جامعه های گیاهی تاغ، اسکمبیل، قیچ، بادام، بنه و ارس

در سال های اخیر با توجه به شرایط زندگی حاشیه نشینی در اطراف شهرها و همچنین با افزایش موارد و توسعه پراکندگی جغرافیایی، کانونهای جدید این بیماری گسترش یافته است. استان یزد با میزان بروز ۱۷۰ مورد در صد هزار نفر جمعیت در سال ۱۳۷۷ در مقام نخست آلودگی در سطح کشور قرار دارد. یکی از کانونهای عمده این بیماری در استان یزد، دشت یزد- اردکان است در محدوده این دشت سه کانون آلوده شامل مناطق روستائی شهرستان های

و هم تفسیر آنها ساده می باشد. در برخی از کشورها نظیر برزیل و هند بیماری سالک با استفاده از تکنیک‌های مختلف سنجش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی مدلسازی شده است.

داده های ماهواره‌ای مورد استفاده در این تحقیق مربوط به اطلاعات اخذ شده توسط سنجنده ETM+ ماهواره لندست که در فصل پوشش سال ۲۰۰۲ میلادی برداشت شده است، این اطلاعات در ۷ باند طیفی است. با توجه به هدف تحقیق تنها تعدادی از باندها مورد استفاده قرار گرفته است. ویژگی های هر یک از باندهای استفاده شده در جدول شماره (۱) نشان داده شده است. داده های ماهواره ای ETM+ به دلیل برخورداری از باندهای طیفی مختلف می توانند اطلاعات مفیدی از شاخص های گیاهی منطقه تهیه نمایند.

شاخص های گیاهی تبدیلات ریاضی هستند که بر اساس باندهای مختلف سنجنده ها تعریف شده و برای ارزیابی و بررسی گیاهان در مشاهدات ماهواره ای چند طیفی طراحی شده اند. بیشترین باندهایی که در محاسبه شاخص های گیاهی مورد استفاده قرار می گیرند در محدوده باندهای قرمز و مادون قرمز نزدیک هستند. دلیل این امر خاصیت جذب نور قرمز توسط رنگدانه های موجود در کلروفیل، که باعث می شود گیاهان انعکاس کمتری در این باند داشته باشند و انعکاس شدید گیاهان در بخش

است. از نظر کیفیت مراتع دامنه های شیرکوه از شرایط مناسب تری نسبت به قسمت های کفه برخوردار است. ریشه گیاهان نمک دوست از منطقه اردکان- میبد به طور محسوس و کناره باطلاق نمک محل اصلی تجمع این گیاهان است. دشت یزد- اردکان در مقایسه با سایر دشت های استان جزء مخروبه ترین دشت ها از نظر منابع طبیعی به حساب می آید. نابودی کامل پوشش گیاهی نه تنها تمام دشت بلکه حتی کوه های پربرف و باران شیرکوه که در گذشته حالت نیمه استپی را دارا بوده در برگرفته است.

عامل پوشش گیاهی به طور مستقیم و غیر مستقیم نشان دهنده پارامترهای موثر بر شیوع بیماری سالک و اکولوژی زیستی پشه خاکی می باشد. کسب اطلاعات درباره وضعیت پوشش گیاهی از قبیل میزان و پراکنش آنها از اهمیت زیادی برخوردار است. در طی دهه های اخیر مطالعات متعدد، فایده آنالیزهای سنجش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی را برای شناسایی عوامل تعیین کننده اکولوژیکی، پراکنندگیهای بیماری انگلی و تولید نقشه های پیش بینی کننده را نشان می دهد. از آنجائیکه این ابزار از توانایی بالایی در به نمایش درآوردن ویژگیهای محیط طبیعی و بررسی بیماریها از جمله مطالعه بیماری سالک برخوردار هستند از این رو برنامه های کنترل بیماری بر اساس روشهای فوق صورت می گیرد و استفاده از این ابزار هم ارزان هستند

جدول ۱- ویژگی‌های باندهای مورد استفاده تصاویر

لندست

مشخصات	محدوده طیفی	باند
آبی	۰/۴۵ - ۰/۵۲	۱
قرمز	۰/۶۳ - ۰/۵۶	۲
مادون قرمز نزدیک	۰/۶۳ - ۰/۹۰	۳

جدول ۲- درصد پوشش گیاهی کانون‌های بیماری

سالک جلدی در سطح دشت یزد- اردکان

کانون بیماری	بدون پوشش	پوشش خیلی کم	پوشش کم	پوشش متوسط	پوشش زیاد	زیاد	پوشش خیلی زیاد
یزد	۵۲/۹	۱۶/۶	۱۱/۶	۴/۷	۱۰/۲	۳/۸	
اردکان و میبد	۲۳/۹	۱۸/۷	۳۰/۱	۷/۳	۱۳/۶	۶/۴	
پناه افضل	۴۵/۸	۱۰/۷	۳۵/۲	۴/۶	۲/۶	۱/۱	

ماخذ: محاسبات نگارنده

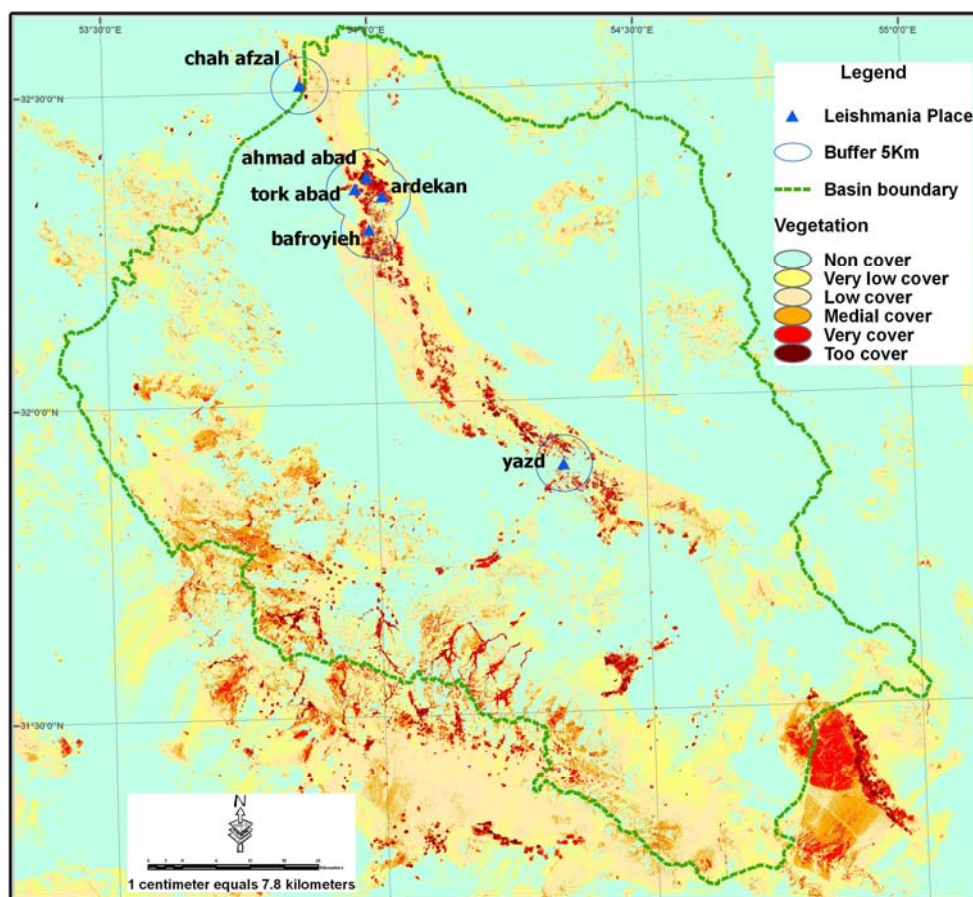
مادون قرمز طیف الکترومغناطیس است. (فاطمی و رضایی، ۱۳۸۵). همچنین این شاخص‌ها از پرکاربردترین نمونه‌های محاسبات بانندی می‌باشد که به منظور محاسبه درصد پوشش گیاهی، بررسی انواع پوشش گیاهی، وضعیت سبزی‌نگی یک منطقه طی دوران‌های مختلف و غیره به کار می‌روند. در این تحقیق نقشه شاخص پوشش گیاهی (NDVI) از طریق کم کردن ارزش‌های روشنایی در باندهای مادون قرمز (باند ۳) و مادون قرمز نزدیک (باند ۴) محاسبه شده است رابطه زیر:

$$NDVI = \frac{Band4 - Band3}{Band4 + Band3}$$

تصویر حاصله با استفاده از نمودار هیستوگرام و تفسیر چشمی و همچنین شرایط طبیعی منطقه به ۶ کلاس بدون پوشش، پوشش خیلی کم، پوشش متوسط، پوشش زیاد و پوشش خیلی زیاد طبقه‌بندی گردید شکل (۴). پس از تهیه کلاس‌های پوشش گیاهی برای بررسی رابطه بیماری سالک و پوشش گیاهی با توجه به شرایط طبیعی منطقه، اقدام به ایجاد حریم^۴ با فاصله ۵ کیلومتری در کانون‌های آلوده (شهری و روستایی) به بیماری گردید و سپس پوشش گیاهی منطقه و حریم ایجاد شده و موارد بیماری با هم تلاقی^۵ داده شد، نتایج حاصل از این تلاقی در جدول شماره (۲) ارائه گردیده است.

^۴ -Buffer

^۵ -Intersect



شکل ۴- طبقات پوشش گیاهی در سطح دشت یزد-اردکان

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در چشم اندازه‌های جغرافیایی معین، اهمیت همه عناصر در زنجیره اپیدمیولوژیکی بیماری به هم مرتبط هستند که منجر به ایجاد منطقه‌ای با ظرفیت بالای خطر پذیری (بیماری) می‌شود. مقایسه فضایی نمونه‌های انسانی بیماری بین پوشش گیاهی و نقشه‌های آن نشان می‌دهد که بیشترین میزان شیوع لیشمانیوز جلدی در سطح منطقه مورد مطالعه در مناطقی با پایین‌ترین میزان پوشش (به ترتیب یزد، چاه افضل، اردکان و میبد) به عنوان پوشش گیاهی غالب متمرکز شده است، همچنین مشاهده می‌شود در کلاس پوشش خیلی کم تفاوت زیادی در میزان شیوع لیشمانیوز جلدی در کانون‌های آلوده یزد و

با توجه به نتایج به دست آمده در جدول شماره (۲) افزایش موارد بیماری در مناطقی با پوشش گیاهی کم تا بدون پوشش گزارش شده است. نتایج حاصل از این تحقیق، با نتایج حاصل از تحلیل همبستگی میان تراکم پشه‌های خاکی و پوشش گیاهی در کشور برزیل مشابه است زیرا بیشتر ناقلین در آن مناطق نیز دارای پوشش گیاهی کم بودند- (Bavia et al, 2005, PP 165-169). میزان بروز بیماری لیشمانیای احشائی در کلمبیا نیز بیشتر در مناطق بایر و نیمه بایر گزارش شده است (Raymond ,et. al,2004,PP 145-155).

لحاظ اقتصادی کم هزینه بوده و از لحاظ زمانی مدل سازی، زمان کمتری را صرف خواهد نمود.

در حیطه جغرافیا متخصصان می‌توانند با استفاده از علوم مختلف مانند هواشناسی، سنجش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی در کنترل بیماری به سایر ارگان‌ها از روش‌های زیر کمک نمایند:

کاهش هزینه‌ها و جلوگیری از خسارات زیست محیطی ناشی از سمپاشی‌های متعدد.

تعیین محدودیت‌های محیطی برای حضور و تراکم پشه‌های خاکی.

مشخص کردن مناطق پر خطر برای مبارزه با بیماری.

تهیه اطلس جغرافیایی از کانون‌های بیماری.

مدلسازی‌های مختلف تراکم بیماری.

نیاز به جغرافیای پزشکی.

پهنه‌بندی خطر شیوع بیماری.

منابع

انیسی، بیژن، (۱۳۸۰)، پهنه بندی خطر بیماری مالاریا در کهنوج با استفاده از داده‌های ماهواره‌ای، دانشگاه تربیت مدرس.

حاجی شعبانی، محمد، (۱۳۷۱)، از سترون خاک تا حماسه شکفتن در کویر، استانداری یزد، انتشارات بصیر.

دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، گزارش موارد بیماری سالک جلدی استان یزد، ۱۳۸۸-۱۳۷۶.

دهقانی تفتی، عباسعلی و محمدحسن احرامپوش، (۱۳۸۰)، ارزیابی اثرات تغییر اکولوژیک در

اردکان وجود ندارد. نوع پوشش گیاهی بسیار مهم است، درصدهای پوشش گیاهی به دست آمده از کانون‌های بیماری سالک در اردکان و میبد نشان می‌دهد که سالک خشک و مرطوب در منطقه وجود دارد، پوشش گیاهی کانون بیماری یزد نیز نشان دهنده وجود سالک خشک یا شهری در این منطقه است.

نتایج آزمون فیشر و آزمون LSD نیز نشان

می‌دهد که تفاوت معناداری بین میزان بروز

بیماری در سطح سه شهرستان در سطح آلفای

۰/۰۵ وجود دارد. میزان بروز بیماری در بین دو

شهرستان یزد و میبد اختلاف معنی داری ندارد،

در صورتی که میزان بروز بیماری در اردکان

بیش از دو شهرستان یزد و میبد می‌باشد. در

مطالعات انجام شده مشاهده می‌شود گاهی دو

منطقه نزدیک به هم و کم و بیش مشابه در

زمینه‌های اقلیمی، شغلی و بهداشتی، پراکندگی

بیماران یکسان نیست که نشان دهنده تاثیر محیط

در گسترش و پراکندگی این بیماری دارد.

پتانسیل وجود پشه‌های خاکی در یک منطقه به

ترکیب زیست محیطی از جمله آب، جنس

خاک، پوشش گیاهی غالب، تولیدات کشاورزی

و غیره وابسته است. این پارامترها می‌توانند برای

تعیین فاکتورهای ارزش دهی حقیقی زمین در

ارتباط با اولویت بندی اراضی به منظور تعیین

میزان خطر شیوع بیماری‌ها و برنامه‌های کنترلی

تعداد پشه‌های خاکی مورد استفاده قرار بگیرد.

همچنین در مقایسه با روشهای سنتی این تکنیک

ها به دلیل در نظر گرفتن تمامی عوامل محیطی و

طبیعی به صورت سیستماتیک دقیق تر بوده و از

- risk of American Visceral Leishmaniasis in Bahia, Brazil, No 47, PP 165–169.
- Klinkenberg, Eveline and et.al(2004). A malaria risk analysis in an irrigated area in Sri Lanka, *Acta Tropica*, No 89, PP 215–225.
- Raymond J. King, Diarmid H. Campbell-Lendrum, and Clive R. Davies,(2004) predicting geographic variation in cutaneous Leishmaniasis, *Colombia*, , No 4, PP 145–155.
- Subhakar,S. T, Srinivas, A. Palit, S.K. Kar & S.K. Battacharya(2006). Mapping of risk prone areas of Kala-Azar (Visceral Leishmaniasis) in parts of Bihar state, India: an RS and GIS approach, , No 43, PP 115–122.
- W.H.O Export Committee(1984). The Leishmaniasis, Technical Report Series 701.
- WHO Export Committee(2010). Epidemiological Aspect, Control of the Leishmaniasis,W.H.O,Technical Report Series 793.
- ایجاد کانون‌های سالک جلدی استان یزد، گزارش نهایی طرح تحقیقاتی.
- دهقانی تفتی، عباسعلی، (۱۳۸۵)، همایش " کنترل بیماری سالک جلدی در مناطق کویری یزد".
- فاطمی، سید باقر و یوسف رضایی، (۱۳۸۵)، مبانی سنجش از دور، انتشارات آزاده.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۸۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان یزد.
- وزارت کشور، دفتر تقسیمات کشوری، تقسیمات سیاسی استان یزد، ۱۳۸۶.
- هوشور، زردتشت، (۱۳۶۵)، مقدمه‌ای بر جغرافیای پزشکی ایران، دانشکده بهداشت دانشگاه تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی،
- Bavia ,M.E., D.D. Madureira Trabuco Carneiro, H. da Costa Gurgel, C. Madureira Filho, M.G. Rodrigues Barbosa (2005). Remote Sensing and Geographic Information Systems and

Archive of SID